

מחשבה למעשה

בית מדרש ללימוד והוראת ההלכה
בראשות הרב בוטרמן שליט"א

בעלון השבוע...

ברכה למעשה // סופגניה <
יום הכיפורים // קן אדם מה אף נרדם <
האכזה שבת // מדיני אמירה אגוי <
מעשה קדיבור // חזרה בגשופה <

אג האלון נטן אקווא גמ כמטבח www.kollel.org.il

ברכה למעשה

סופגניה

הרב לייב לויטן

דעת רבנו שמשון שלענין ברכת המוציא הולכים אחר האפייה ואם לא נאפה אפילו אם בלילתו עבה ברכתו מזונות.

ויש פוסקים שרצו לחלק בדעת רבנו שמשון שאם כאשר גלגל את העיסה היה בדעתו לאפות ואח"כ נמלך לטגן, דבזה מודה רבנו שמשון שברכתו המוציא להלכה פסק השו"ע בסימן קס"ח סעיף י"ג לעיקר הדין כמו רבנו שמשון שמברך מזונות, אולם הוסיף שכדי לצאת מסבך המחלוקת, טוב לאכול דווקא בתוך סעודת פת.

אך כתב בביה"ל שם ד"ה וירא שמים שמה שמועיל לאכול את זה בתוך סעודת פת ואז ברכת המוציא פוטרנו, הוא דווקא באופן שאוכל את המאכל לשם שובע, ואז זה נחשב כחלק מהסעודה וברכת המוציא חלה אף עליו, אבל דבר שאוכלו לשם קינוח, בזה עדיין נשארנו בספק, דלפי ר"ת הוא נחשב לפת גמור וברכתו המוציא, אבל לפי רבנו שמשון שברכתו מזונות, אז כיון שעשוי לשם קינוח ברכת המוציא לא פטרה אותו ועדיין חייב לברך עליו, ולא יועיל לו מה שאוכלו בתוך סעודתו.

ונחזור לסופגניה; בדרך כלל רוב הסופגניות הינן מטוגנות בשמן עמוק באופן שנחשבות לפת הבאה בכסנין, ולפ"ז כל עוד לא קבע עליהן סעודה עדיף לאכלם שלא בתוך הסעודה ואז יברך עליהם מזונות לכו"ע, אבל אם אוכלם בתוך הסעודה עדיין ייכנס לספק, שהרי לדעת ר"ת נפטר בברכת המוציא (כדין פת הבאה בכסנין שלא מברכים בתוך הסעודה).

ולדעת רבנו שמשון ברכתו מזונות ולא נפטר בברכת המוציא משום שאוכלם לשם קינוח. ומיהו אף אם

על מנת ללבן נושא זה, עלינו תחילה לברר מה דין כל בצק שלישתו ובלילתו עבה ונעשה בתחילתו כמו לחם רגיל, אבל במקום לאפותו טיגנו או בישלו אותו, האם ברכתו נקבעת לפי שעת לישתו ואז הוא היה לחם גמור, או שברכתו נקבעת לפי שעת אפייתו, ואז הוא לא נאפה אלא בושל.

ותחילה יש לדעת שכל הנושא הוא דווקא שחתיכות הלחם יש בהם כזית, אבל אם אין בהם כזית, כבר התבאר שאפילו חתיכות לחם גמור שבישלו או טיגנו בשמן עמוק ואין בהם כזית, שהתבטל מהם שם לחם וברכתו מזונות, והנידון כאן הוא בבצק שעוד לא נעשה לחם ויש בחתיכות כזית, האם דינו כמו לחם שבישלו או טיגנו וברכתו המוציא כיון שיש בחתיכות כזית, או שכיון שעוד לא היה עליו שם לחם מעולם, אינו חשוב דיו לברך עליו המוציא.

עוד יש להקדים שדבר שנילוש בשמן או מי פירות, נידון כפת הבאה בכסנין, וכל עוד שלא קבע סעודתו מברך לכו"ע בורא מיני מזונות. וכמו"כ דבר שנילוש במים בלבד אבל טוגן בהרבה שמן, ג"כ נידון כפת הבאה בכסנין שמברך עליה מזונות אם לא קבע סעודתו עליה (ביה"ל שם ד"ה וכ"ז). אלא רק באופן שהמאפה לא נחשב לפת הבאה בכסנין, או שזה כן פת הבאה בכסנין אלא שהוא קבע סעודתו עליו, נחלקו הראשונים בהגדרתו.

דעת רבנו תם שחיוב ברכת המוציא בא כאשר יש גם חיוב הפרשת חלה, ולגבי הפרשת חלה יש כלל שהולכים אחרי גלגול העיסה, ואם היתה בלילה עבה, זה שאח"כ טיגן או בישל לא פקע ממנו שם לחם, וחייב בהפרשת חלה וממילא גם ברכתו המוציא.

לסבך המחלוקת, דלפי רבנו תם מברך המוציא כדין פת הבאה בכסנין שקבע עליה סעודה, ולרבנו שמשון לא מועיל בזה קביעות סעודה, שהרי לשיטתו אינו נידון כפת הבאה בכסנין. משכך עדיף לא לאכול סופגניות בשיעור קביעת סעודה (היינו לכתחילה 162 גרם).

הזדמן לו לאכול בתוך הסעודה, או שיכוין לפטור בברכת המוציא (דזה מועיל אף אם אוכל לשם קינוח כדמשמע בביה"ל סוד"ה ויר"ש), או שיכוין במפורש שלא לפטור בברכת המוציא ואז יברך מזונות בתוך הסעודה. אך אם קבע עליהם סעודה, גם שלא בתוך הסעודה נכנס

הרב יאיר קושניר

יום הכיפורים

בן אדם מה לך נרדם

ביאור משל ה"קיקיון"

לילה היה ובין לילה אבד, ובכל זאת זה כאב לו- כאב לו עד מוות. אז איך זה שכשעומד על המשקל כיליון לכל כך הרבה אנשים אתה מסוגל לרדת לירכתי הספינה ולהירדם... והכל בטצדקי של "לשם שמים", אין זאת אלא חסרון באכפתיות, ריחוק מאהבת הבריות. פעמים רבות אדם עושה מעשה בתואנות חיוביות, אבל בעומק, באמת של הדברים, זה נובע ממידה אחרת לגמרי.

ההבדל בין חסדיו של אברהם לאיוב

ונחמד נא נקודה זו. האבדר"נ (פ"ז,א) מבאר את החילוק בין הכנסת האורחים של איוב לבין זו של אברהם, וז"ל:

"וכשבא על איוב ההוא פורענות גדול אמר לפני הקדוש ברוך הוא רבוננו של עולם לא הייתי מאכיל רעבים ומשקה צמאים... אעפ"כ א"ל הקדוש ברוך הוא לאיוב איוב עדיין לא הגעת לחצי שיעור של אברהם. אתה יושב ושוהה בתוך ביתך ואורחין נכנסים אצלך את שדרכו לאכול פת חטים האכלתו פת חטים את שדרכו לאכול בשר האכלתו בשר... אבל אברהם לא עשה כן אלא יוצא ומהדר בעולם וכשימצא אורחין מכניסן בתוך ביתו את שאין דרכו לאכול פת חטים האכילהו פת חטים את שאין דרכו לאכול בשר האכילהו בשר ואת שאין דרכו לשתות יין השקהו יין".

ברור לנו כי ההבדל בין איוב לאברהם זה לא ההבדל של יותר או פחות, אלא זה ההבדל במהות, בלב העניין. איוב לא 'מחזר' אחרי אורחים, הוא רק 'מקבל' אותם. איוב לא נותן 'מעבר' למה שהשני מבקש, אלא רק כפי מושגיו. אבל אברהם אבינו שאהבתו מקלקלת

בעיצומו של יום הכיפורים אנו קוראים את הפטרת יונה הנביא, ובנביא מתואר שיונה נשלח לנינווה, על מנת להשיבם בתשובה, ויונה סירב בתחילה ללכת לשם. בפרדר"א (פ"י) כתוב שהסיבה שבגינה יונה נמנע מללכת לנינווה, כי ידע שהם ישובו בתשובה מיד, וחלילה יהיה קטרוג על כלל ישראל שהגויים בשומעם תוכחה ממהרים לשוב, ואילו עם ישראל- עם קשה עורף.

ולכאורה סיבה זו מוצדקת היא, ואם כן צריך להבין מדוע יונה נענש.

אכן התשובה כתובה ב"מעשה הקיקיון" הידוע, הקב"ה זימן קיקיון מעל ראשו של יונה להיות לו צל, ואז הוא זימן תולעת שהכתה את הקיקיון ויבש, ויונה מבקש נפשו למות.

"ויאמר אלוקים אל יונה ההיטב חרה לך על הקיקיון, ויאמר ההיטב חרה לי עד מוות. ויאמר ה' אתה חסת על הקיקיון אשר לא עמלת בו ולא גדלתו שבין לילה היה ובין לילה אבד, ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבו בני אדם".

במשל זה טמון תוכחה עצומה ליונה הנביא- כפי מדרגתו. יונה הנביא חשב שהסיבה שאין פניו לנינווה זה מסיבה חיובית, למנוע קטרוג, אבל הקב"ה, בוחן כליות ולב, גילה לו שהמניע האמיתי היה "לא עמלת ולא גדלת", יונה נתבע על חוסר איכפתיות מבריות שברא הקב"ה בעולמו. ואת המסר הזה לימדו הקב"ה בקיקיון. הנה, כשהקיקיון יבש והשמש הכתה על ראשו הוא ידע לחוס היטב ולכאוב את ההעדר, ולמרות שהוא לא טרח בו ולא עמל עליו כלל, ובין

לא איכפת לך מספיק, כי לא כואב לך מספיק חסרונו של השני. כשכואב-צועקים, ועוד איך.

הלקח עבורינו

ומתוך סערת גלי הים עולה באוזנינו תביעתו של רב החובל- "ויאמר לו מה לך נרדם- קום קרא אל אלוקיך", זעקה זו תובעת מאתנו שכל עבודת ה' שלנו תעשה מתוך חיוניות, שהבן אדם לחברו שלנו יהיה בו לפחות קורטוב של אכפתיות אמיתית, שנצא ונהדר בעולם, עד אשר יאמר כל אשר נשמה באפו ה' אלוקי ישראל מלך ומלכותו בכול משלה.

את השורה, הוא 'יוצא ומהדר בעולם', הדאגה והאיכפתיות לשני היוו אצלו אויר לנשימה, בלי זה אין לו חיים, ולכן הוא כל הזמן חיפש לתת ולהעניק, ולתת יותר ממה שהשני צריך.

הלקח לאיוב

זו הייתה תשובת הקב"ה לאיוב ששאל על מה חרי האף הגדול הזה, ללמדך שכשבאים לאדם ייסורים הוא יודע היטב לכאוב ולזעוק, הוא לא שוקט על שמריו כלל, אז למה כשזה נוגע לאורחים אתה אמנם מכניס אבל "בלי לחץ", בלי דחף. למה. על כרחך כי

הרב יונתן גרוזמן

הלכות שבת

מדיני אמירה לגוי

שיש בזה משום כבוד הבריות (אע"פ שהנוסח בדבריו הוא "ובפרט שפעמים" יש בזה משום כבוד הבריות). וא"כ מכל זה משמע שדעת המשנ"ב שאין להקל ע"י גוי במלאכה שנחלקו בה הפוסקים אלא במקום צורך. אמנם יש להקשות משני מקומות שלכאורה נראה שדעת המשנ"ב היא אחרת: א. בריש סימן שי"ד הביא הביה"ל (ד"ה שאינה מחזקת) את מחלוקת הראשונים אם יש בחבית רעועה שמחזקת ארבעים סאה מלאכת סותר, וכתב שם להקל ע"י אינו יהודי. אמנם לא ציין שם להקל רק לצורך שבת וכו', ושם י"ל בפשטות ששבירת חבית היין לצורך הסעודה היא, או שכוונתו היות ובלאו הכי הוא איסור דרבנן של מקלקל כדמשמע בדבריו שם. ב. בסימן שי"ח בס"ד פסק השו"ע שבדבר לח אפילו נתבשל כמאכל בן דרוסאי שייך בו בישול אפילו בעודו רותח, וכתב במשנ"ב (ס"ק כ"ז): ופשוט דאפילו ע"י אינו יהודי אסור לגמור הבישול. והנה דבר שנתבשל כמאב"ד נחלקו בו גדולי הראשונים וכמו שכבר פירט הוא עצמו שם בביה"ל, וא"כ מדוע אסר ע"י אינו יהודי, ודוחק לומר שכיון שסתמא אינו מקום הצורך אסור, דא"כ היה צריך לומר כן כמו בכל שאר המקומות, וצ"ע. העולה מן הדברים: דעת המשנ"ב שמלאכה שנחלקו בה הפוסקים מותר לכתחילה לומר לגוי לעשותה רק במקום צורך מצווה או הפסד.

שאלה: חז"ל גזרו לא לומר לגוי בשבת לעשות מלאכה, ויש לדון האם איסור זה אמור גם במלאכה שנחלקו בה הפוסקים אם היא אסורה או מותרת. תשובה: בסימן שי"ד (ס"ז) פסק השו"ע: שבירת פותחות של תבות יש מתיר ויש אוסר, ויש להתיר על ידי אינו יהודי. מבואר מדבריו שמלאכה שנחלקו בה מותרת ע"י גוי.

אמנם כתב המשנ"ב (שם ס"ק ל"ז) בשם הים של שלמה: ויש שכתבו דדוקא בהפסד מרובה או שנחפז הרבה לצורך מצוה. דהיינו, שדעת המשנ"ב שהיתר זה של השו"ע נאמר רק במקום צורך. וכן פסק ג"כ בסוף סימן רנ"ג (ביה"ל ד"ה להחם) כשהביא את דעת הברכי יוסף שסובר שמותר לומר לגוי להחם תבשיל שיש בו מרק (כשלא נותן ע"ג האש עצמה) מכיון שנחלקו בכך הפוסקים ויש שאומרים שאין בישול אחר בישול אף בדבר לח (עיין סי' שי"ח סט"ו), וכתב עליו שם הביה"ל שאפשר לסמוך עליו רק אם הוא לצורך שבת. וכן פסק בסימן שכ"ד ס"ק י"א להקל בשעת הדחק לומר לגוי ליתן מים בשבת לתוך מורסן היות ונחלקו בגמרא אם בנתינת מים חייב משום לש.

וכן בסימן ש"ב בס"ק ו' התיר לומר לגוי לנער אבק מהבגד היות ונחלקו בזה השו"ע והרמ"א שם בס"א במחלוקת רש"י ור"ח, וכתב שם שטעם ההיתר הוא כיון

ואם הוא איש שיש לו עצבות בטבע וירא להתאמץ במידה זו של שתיקה, כי מוכרח הוא לדבר בענייני העולם מצד בריאות גופו. על כל פנים ירגיל את עצמו שלא לדבר אודות אנשים, יהיה מי שיהיה (לבד מאותן אנשים שיצאו מן הכלל לכפור בה' והמלעיגים על דברי חז"ל, שאותם מצווה לגנות) ואם לפעמים יהיה מוכרח לדבר אודות מי (בדברים המותרים), יהיה בתכלית הקיצור, ולא יאריך את דיבורו בזה, כדי שלא יבוא לידי איסור...

הכל יעשה בהדרגה, מתחילה ירגיל את עצמו שלא יעמוד בחבורת אנשים ולא ידרוש אחר חדשות, ואחר כך ירגיל את נפשו לאט לאט, שלא יאבה לשמוע שום חדשות, עד שבהמשך הזמן יעזרנו ה' שתהיה קנויה לו המידה של שמירת הלשון בטבע, שאם יראה אחר כך לאדם אחד עובר על איסור לשון הרע וכיוצא בזה, תתפלא נפשו עליו, כי כבר מוזר לו דבר זה בטבע כמו שאר איסורים לכל ישראל.

זזה כבר נבחן בכור הנסיון, שנצירת הלשון מרע והאוזניים משמיעת דיבורים אסורים, לא יקשה על האדם רק שבועות אחדים...

ולא יקשה על האדם רק בתחילה, שיסכים בליבו באמת על ענין הזה וכנ"ל. וכל זה נכנס בכלל מה שאמרו חז"ל, השם אורחותיו בעולם הזה, זוכה ורואה בישועתו של הקדוש ברוך הוא.

ערב יום כיפור, ר' ראובן מתפלל תפילת מנחה בכוונה גדולה ובחרטה עצומה, כשר' ראובן הגיע בווידיוי לקטע של 'על חטא שחטאנו לפניך בלשון הרע' – הוא נעצר.. מה קורה איתי הוא שואל את עצמו, מה אני מתוודה, הם אני באמת מתחרט על כל הלשון הרע שאני מדבר כל הזמן.. הרי התנאי ההכרחי בתשובה הוא חרטה וקבלה לעתיד. וכלשון הרמב"ם 'עד שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם'. האם באמת אפשר לומר שאני עושה משהו עם עצמי כדי להפסיק לדבר לשון הרע...!?

אבל מה באמת אפשר לעשות.. תוהה ר' ראובן בינו לבין עצמו.. לבין קונו.. הרי אני מכיר את עצמי, מכיר את הטבע שלי שקשה לי לשתוק, קשה לי שלא לדבר, קשה לי שלא להיות מעורב עם הבריות..

אז איך אפשר באמת להפסיק לדבר לשון הרע.. בנקודה זו מתחבטים רבים וטובים, מה הדרך היעילה ביותר להפסיק לדבר לשון הרע, ובמיוחד בדורות שלנו, שאנו מוצפים כל הזמן ב'חדשות' בסיפורים בכל רגע אפשר להיכשל בעוון לשון הרע הכל כך חמור, שאם בדורות ראשונים אמרו חז"ל שכולם נכשלים באבק לשון הרע, מה נאמר אנחנו..

ה'**חפץ חיים**' בשער התבונה פרק ג' פותח פתח עצום למבקשי התשובה, וזה לשונו:

